

Veegboompjes en Krabplaatsen

Door: Jan M. Smit

Vooraf op minder drukke bospaadjes, maar ook wel in het duin staan soms jonge boompjes, waarvan de dunne takken of stammetjes door iets hard beschadigd of wat afgeschraapt lijken. Zoiets heet dan ook een 'veegboompje'. Vóór zo'n struik is vaak een kale plek te zien, met soms groeven in de zanderige bodem. De bovenlaag van de humus voor een struik is weggeslagen. Hoe komt dat nou allemaal? Daarvoor moeten we naar het ree. En dat het ree dit doet heeft veel te maken met de gewevorming van de bokken. Een bok heeft merkwaardige gewoontes.

Het ree in het kort. De dieren van een populatie zijn wat het geslacht betreft te onderscheiden in geiten en bokken. Eénjarige geiten heten smalreeën, éénjarige bokken zijn jaarlingen. Nakomelingen die net 'gezet' (geboren) zijn heten kalveren, onderverdeeld in bokkalveren of geitkalveren.

Voor het ontstaan van die veegboompjes en krabplaatsen zijn de bokken verantwoordelijk. Voor de uitleg is het nodig eerst iets te zeggen over de jaarcyclus van voornamelijk de bok, waarvan elders op deze site een mooi overzicht staat.

1

Een bok krijgt jaarlijks zowel links als rechts op het voorhoofd een nieuw gewei, de 'opzet' noemt men dat. Hoewel dus altijd tweedelig, spreken we toch van 'het gewei'. Het afwerpen van die twee helften - de 'afworp' - gebeurt in het najaar, beide helften ongeveer tegelijkertijd, het tijdstip varieert over enkele maanden. Direct daarop begint zich een nieuw gewei te ontwikkelen. Dat wordt tijdens de groei omgeven door een zacht velletje met bloedvaten en zenuwen. Dat velletje heet de 'bast', een gewei met nog dat omhulsel heet dan ook een bastgewei. Die groei is bedoeld om het gewei een bepaalde vorm te laten krijgen. Is er maar één stangetje links en rechts (zonder duidelijke vertakking) zoals meestal bij jaarlingen, dan spreken we van een 'spitser'. Heeft het stangetje een duidelijke splitsing in twee punten ('enden') dan heeft het gewei (dus links en rechts) een gaffelvorm. Zo'n bok heet dan 'een gaffel'. Aan een gewei van een meerjarige bok zitten meestal drie enden. We tellen alle enden bij elkaar op en heeft de bok zowel links als rechts drie enden, dan is dat dier een 'zesender'. Maar is bijvoorbeeld het linker gewei een gaffel en rechts wèl met drie enden, dan is het een 'ongelijke zesender'. Dit allemaal even voor de komende uitleg.

In de periode na de winter is het gewei volgroeid, maar dan zit het nog wel in de bast. De bast verliest zijn functie en sterft af. Dat veroorzaakt waarschijnlijk wat jeuk en het begint wat te kriebelen, net zoals een korstje van een wond die bijna genezen is. De bok voelt die irritatie en hij probeert dan van die bast af te komen, door met zijn gewei langs dunnere takken en dunne stammetjes te 'vegen', zodat de bast van het gewei los laat. Als je geluk hebt kun je soms zo'n bok zien met

nog wat losse flarden van dat vel rond het gewei. Veegt de bok als er nog wat leven in de bast zit, dan kan het er soms wat bloederig uitzien. Zo kun je ook aan een veegboompje soms een beetje bloed ontdekken. Dat moment van vegen hangt dus een beetje van de pijngrens van de bok af!

Bloedsporen na het iets te vroeg vegen van het bastgewei.

Is de bast geheel verdwenen, dan is het gewei de eerste dag nog wit, maar al spoedig wordt door het hierna te bespreken gedrag het gewei donkerder van kleur, het neemt kleurstoffen van grond, bomen en struiken op.

Jonge (éénjarige) bokken vegen meestal in april tot in juni, dus later dan oudere bokken. Daarentegen verhare (dat is verkleuren van grijs wintervacht naar rood zomervacht) ze eerder dan oudere dieren. Oudere bokken kunnen eerder vegen en in mei/juni pas verkleuren.

2

Tijdens dat vegen van het bastgewei kan het er nogal krachtig aan toegaan. De takjes of stammetjes worden beschadigd, kunnen zelfs afbreken en ook wel resten van de bast en/of bloedsporen tonen. Maar dat dus alleen tijdens het losvegen van de bast om het gewei. De jonge boompjes of struiken die de bokken daarvoor gebruiken kun je het gehele voorjaar zien. Maar daarbij ook andere tekenen van de aanwezigheid van een bok.

Na het verlies van de bast voelt de bok zich namelijk 'klaar' om een bepaalde mate van zelfbewustzijn uit te stralen. En dat gebeurt bij het ree voornamelijk door de mate van respect die de houding van de bok op zijn soortgenoten uitstraalt, maar ook door het markeren van een gebiedje dat een bok aantrekkelijk vindt om dit als 'zijn' bezit te gaan beschouwen. Deze gebieden, 'territoria' genoemd, zijn aan de vaste wal tussen de vijf en de twintig hectare groot, afhankelijk van het aantal dieren binnen een omschreven leefgebied. Op Terschelling kunnen die territoria beduidend groter zijn, tot wel tachtig hectare. Voor de gedachten: één hectare is 100 x 100 meter (dus wat groter dan een voetbalveld), twintig hectare is 400 x 500 meter, 80 hectare is 800 x 1000 meter, dus bijna een vierkante kilometer. Na het vegen van het bastgewei maakt een bok er aanspraak op om 'de baas' te zijn over een eigen verkozen gebied, het territorium. Hij claimt 'zijn plaats' en wordt daarom 'de plaatsbok' genoemd. Hij zal proberen andere bokken ervan te overtuigen dat ze minder welkom zijn.

Een boompje dat in mei fors is 'aangepakt'. Takjes kunnen breken en het blad sterft af.

Daartoe zet de plaatsbok merktekens uit, om andere bokken die een kijkje komen nemen te waarschuwen. Daartoe gebruikt die plaatsbok zijn geurklieren, die voor iedere bok specifiek zijn, zoals mensen verschillende geuren deodorant hebben. Die geurklieren zitten op z'n kop tussen de geweihelften, aan de binnenkant van het gewricht bij de achterlopers (achterpoten) en tussen de hoeven van deze achterlopers. Er zijn drie verschillende periodes in die territoriumactiviteiten te onderscheiden. In de literatuur wordt gesproken over de hiërarchische fase, de territoriale fase en de indifferente fase.

Duidelijker termen zijn:

1. De markeringstijd; 2. de aanvalstijd; 3. de gedoogtijd.

3

- De markeringstijd loopt van half maart tot 1 juni, het begin van die periode is een beetje afhankelijk van het vegen van het bastgewei. De bok wil zijn mogelijke territorium 'toe-eigenen' en zet zijn geurklieren in. De klieren op zijn voorhoofd zitten dus tussen de stangen van het gewei en wil de bok die geur afgeven, dan moet hij zijn voorhoofd tegen de begroeiing vegen, bij voorkeur wat dunnere takken en stammetjes. Daarbij is het onvermijdelijk dat ook het gewei langs die takken schuurt, zodat dit de reden is waardoor de takjes afgeschrapt worden. Dat is soms te zien aan de losse flarden van de boombast.

Links boven en onderaan is wat losse boombast te zien.

Als je goed kijkt kun je soms ook de haren van de kop van de bok vinden. Om zijn markering kracht bij te zetten schraapt hij met zijn achterloper ook zand vóór het boompje weg, waarbij de hoeven door het zand getrokken worden (er ontstaan groeven) en de klieren optimaal geurvocht afgeven. De klieren aan de zijkant van de achterlopers zijn meer bedoeld voor als de bok door hogere begroeiing loopt. Tijdens dat lopen kunnen dan geursporen achtergelaten worden, evenals uit de klieren tussen de hoeven. Die geuren zijn zó specifiek, dat een goed afgerichte jachthond kan leren om daarop alleen die ene bok te volgen! Op een bospad zijn vele markeringsplaatsen bij elkaar te vinden.

Grijze lange haren van het vegen van het gewei. Het takje is zelfs afgebroken.

Grijze lange haren van het vegen van het gewei. Het takje is zelfs afgebroken.

4

Soms wel een stuk of drie/vier krabplaatsen bij elkaar te vinden. Evenzovele reeën? Nee, vergeet dat maar!

De markeringen nemen sterk toe wanneer de bok die het gebied claimde dwarsgezeten wordt door andere bokken. Veel veegbomen en krabplaatsen ontstaan dan en dat geeft de indruk dat daar minstens tien bokken rondlopen. Dat is maar schijn: meer krabplaatsen ontstaan indien een gelijkwaardige andere bok steeds maar weer terugkomt. Opvallend is dat vooral twee- en driejarige bokken uiterst actief kunnen zijn tijdens dat markeren. Soms veel en diepe krabplaatsen, beschadigend markeren zodat aan de struiken heel goed te zien is dat de bok druk bezig is geweest! Eens heb ik gezien dat een zesender druk bezig was met het vegen van een jonge lijsterbes en als dank vervolgens de toppen en verse bladeren uit die lijsterbes opvrat. Ja, zo is het leven! De markeringstijd duurt tot om en nabij 1 juni. De meeste geiten zetten dan hun kalveren.

Opgevreten toppen na het vegen: let op de topjes en de halve bladeren van deze lijsterbes.

5

Te zien is dat ook hier de boombast het moest ontgelden: Het boompje gaat meestal dood. De rest van het jaar zijn ze dan duidelijk te zien door de verdorde bruine bladeren.

2. Daarna wordt het spannend voor de bok, dan begint de 'aanvalstijd', van 1 juni tot ongeveer 1 augustus, twee maanden dus. Dat heeft sterk te maken met de bronstperiode die bij het ree meestal loopt van half juli tot tegen half augustus. De bok tolereert dan geen soortgenoten die ook een kansje bij een geit willen wagen. Het geur markeren gebeurt in de aanvalstijd steeds

minder, maar de bok wordt wel agressiever tegenover andere gelijkwaardige bokken die het aandurven in 'zijn' gebied te komen. Lijfelijke aanvallen kunnen het gevolg zijn. Is één van de bokken een spitsner, dan zijn soms gevechten met dodelijke afloop mogelijk. Een bok met lange rechte enden kan dan bijvoorbeeld

zijn gewei tot in de borstkas of buikholte doorstoten. Deze aanvalstijd wordt heftiger indien meer bokken in een gebied doordringen. Zijn de geiten gedekt (bevrucht - dat duurt soms per keer niet langer dan vijf seconden!) dan is er even rust voor de plaatsbok. Eén bok is in staat om vele geiten in die bronstperiode 'te beslaan' zoals dat heet en geeft niet op!

3. Geen wonder dan ook dat wanneer de bronst is afgelopen die bok doodmoe kan zijn en overgaat tot de 'gedoogtijd', van augustus tot het volgende voorjaar. Meer en meer laat hij dan weer andere bokken toe, er is dan toch niks meer te beleven op seksueel gebied... Deze periode is dus wat gemoedelijker, de bokken zoeken hun 'sprongen' weer op. Een 'sprong' is een groep reeën, vaak in familieverband. Met z'n allen komen ze dan de winter door. De bokken hebben dan niet zo veel in te brengen en de geit bepaalt het ritme. Ze gaan hun gewei afwerpen van september tot november en het nieuw te vormen gewei is vanwege de kwetsbare bast erg gevoelig. Vrede in het terrein!

Kort herhalend: Duidelijk is dus te onderkennen dat tijdens het vegen van het gewei om die van het velletje te ontdoen wel de boombast afgewreven kan worden maar meestal zijn er dan geen krabplaatsen.

De markeringstijd gaat samen met veel geweld, beschadigde struiken en krabplaatsen.

De volgende veelal fysiek verlopen- de aanvalstijd zonder veel nieuwe markeringen.

Daarna de optredende tolerantie, de gedoogtijd.

Veegboompje om de bast van het gewei kwijt te raken. Linksonder pluis van de kruipwilg.

Zo wordt dus duidelijk dat al die veegboompjes en krabplaatsen te maken hebben met de periodes van het jaar waarin de gewei-opzet belangrijk is. Zie je dus veel krabplaatsen dan bewijst dat alleen dat er aanspraak op een gebied wordt gemaakt. Ga daarvoor ook eens van de paden af, in wat opener begroeiing in een bos zie je ook veel markeringen. De aantallen omgewoelde plaatsen zeggen niks over de aantallen reeën die daar verblijven: één jonge bok kan wel tien krabplaatsen en veegbomen per 24 uur veroorzaken.

Succes met het opsporen en let daarbij vooral op vraatsporen: lijsterbes en eik zijn favoriet, jong vogelkersblad ook wel. Bijna nooit kamperfoelie, hulst, kruipwilg, naaldboompjes en els. Jonge naaldboompjes worden wel gebruikt als markering voor reuksignalen.

7

*Een markeringsplaats verraadt
alleen dat er reeën zitten!*

mei 2019

Altijd leuk om reeën te zien en te beleven. De Stichting Ree Terschelling zet zich in om eilanders en toeristen kennis te laten maken met deze mooie en interessante diersoort. Zij blijft daarom waakzaam tegen overbodig en daarom vaak onwettig afschot op Terschelling. De door de Stichting aangedragen argumenten bleken voor onze provincie van invloed om afschot voorlopig niet toe te staan.